

Česká meziválečná avantgarda

V kontextu meziválečné moderny významnou roli sehrávala také střední Evropa. V Maďarsku, Polsku a Československu působili tvůrci, kteří měli nezanedbatelný podíl na konstituování mezinárodního proudu nové typografie. Mezinárodně uznávanými osobnostmi s přímými vazbami na Bauhaus byli také čeští protagonisté moderny Karel Teige, Ladislav Sutnar a Zdeněk Rossmann.

Kolesár, Z. *Kapitoly z dejín grafického dizajnu*. Bratislava: Slovenské centrum dizajnu, 2006.

Česká meziválečná avantgarda a kniha

Ladislav Sutnar

Karel Teige

Zdeněk Rossman

Jindřich Štýrský

Toyen

Konstrukt. typografie

Nástup Devětsilu s sebou nese opět další posun v pojetí knihy. Zásadní proměna postavení knihy souvisí s avantgardním požadavkem likvidace unikátního uměleckého díla, uměním nové doby se mají stát obrazové básně, mechanicky rozmnožované a vydávané knižně ve velkých nákladech, aby se dostaly k co největšímu počtu příjemců. Ruší se tak elitářství umění, potvrzované myšlenkou „krásné knihy“ jako bibliofilie, umění má být nově přístupné všem bez výjimky, má být součástí života a jeho nositelem a šířitelem se má stát strojově tištěná kniha. Hranice mezi volným a užitým uměním je smazána, kniha získává novou funkci a nové postavení, a dochází nového docenění.

Ladislav Sutnar (1897 – 1976)

Grafický designér, typograf a art director. V letech 1929–1939 pracoval jako editor v nakladatelství *Družstevní Práce*. Po roce 1938 žil a tvořil v USA. V roce 1961 vydal knihu *Visual Design in Action*.

Jeden z hlavních tvůrců hnutí **Nové typografie**. Představitel systémového přístupu k grafickému designu, teorie „**cíleného vizuálního toku**“, **moderovaný proud informací**.

Pokud dnes pociťujeme informační přetlak a od grafického designu očekáváme pomoc při strukturování přebytku informací, pak jako pionýra v tomto směru třeba zmínit Ladislava Sutnara.

[Sutnar Wiki](#)

[Sutnar ALGA](#)

[Visual Design in Action](#)

[Sutnar Svět tisku](#)

[Sutnar Czech design](#)

Ladislav Sutnar (1897 – 1976)

V roce 1939 jel původně do New Yorku na světovou výstavu rušit pavilon rozpadlé Československé republiky. Domů se tento významný reprezentant meziválečného evropského modernismu již nevrátil a po těžkých začátcích se jeho kariéra rozběhla ve spolupráci s firmami jako Sweets a Addox. Racionální přístup k informačnímu designu založil na logickém a soudržném strukturování informací. Přehledným systémem značek, barev, diagramů a map redukoval objem textu. Kódování a dekódování informace má být podle Sutnar založené na logickém běhu informačního toku. Základním stavebním kamenem systému je vizuální jednotka (visual unit), z vizuálních jednotek se poskládá vizuální tok (visual flow). Statičnost a uniformitu nahrazují dynamické informační vzorce, jasná a racionální organizace. Modernismus bývá oprávněně kritizován jako rigidní soubor kodifikovaných forem, ale právě Sutnar patří k těm, kteří se přiblížili k logicky vedené cestě od definování cíle k jeho dosažení, tedy „form follows function“.

Karel Teige (1900 – 1951)

Kritik a teoretik umění, výtvarný umělec, typograf. Klíčová postava české avantgardy.

Vítězslav Nezval vydal sbírku *Abeceda*. Básníkovu dílo vyšlo v typografii Karla Teigeho s fotografiemi Karla Paspy v roce 1926 a od té doby si bez jeho přítomnosti nelze představit žádnou přehlídku věnovanou podobám zdejší experimentální poezie a lettristickým tendencím. Hanzlíková o ní píše: „Tento slabikář avantgardy reprezentoval zhmotněné ideje poetismu ovlivňujícího všechny smysly, v nichž se pojila nová typografie s poezií a tancem, v němž Milča Mayerová rozvíjela metody výrazového tance Rudolfa von Labana.“

Buddeus, O., Büchler, P., Felix, E., Hanzlíková, E. Havránek, V., Rous. J. *Kuna nese nanuk: umění čtení umění*. Humpolec : Nadační fond 8smička, 2019.

Karel Teige (1900 – 1951)

Ačkoliv Karel Teige nebyl profesionálně školený typograf, stal se prvním ze své generace, kdo udržoval a prosazoval souvislosti domácí typografie se světovou a povznesl ji z okrajové na mezinárodní úroveň.

Zrušil protiklady přelomu 19. a 20. století, kdy vycházely na jedné straně strojově tištěné knihy ve velkých nákladech a na straně druhé soukromé tisky o pár kusech, vydávané nezřídka samými autory. Oba tyto přístupy Teige propojil prostřednictvím nové typografie.

Srp, K. *Karel Teige a typografie*. Praha: Akropolis; Arbor vitae, 2009.

Abeceda

Vítězslav Nezval vydal sbírku *Abeceda*. Básníkově dílo vyšlo v typografii Karla Teigeho s fotografiemi Karla Paspého v roce 1926 a od té doby si bez jeho přítomnosti nelze představit žádnou přehlídku věnovanou podobám zdejší experimentální poezie a lettristickým tendencím. Hanzlíková o ní píše: „Tento slabikář avantgardy reprezentoval zhmotněné ideje poetismu ovlivňujícího všechny smysly, v nichž se pojila nová typografie s poezií a tancem, v němž Milča Mayerová rozvíjela metody výrazového tance Rudolfa von Labana.“

Nezval, Abeceda

Abeceda video

Zdroj: Buddeus, O., Büchler, P., Felix, E., Hanzlíková, E. Havránek, V., Rous. J. *Kuna nese nanuk: umění čtení umění*. Humpolec : Nadační fond 8smička, 2019.

Zdeněk Rossman (1905 – 1984)

Grafik, fotograf, scénograf a architekt. Vyučoval na **Uměleckoprůmyslové škole v Bratislavě** (1932–1938) a Brně (1939–1943). Stál u založení **Devětsilu** v Brně. Byl členem **Levé fronty**. Studoval v **Bauhausu** v Dessau (spolu se svou manželkou Marie Rossmannovou, fotografkou) Na jaře 1931 byli radikálně levicoví studenti z Bauhausu vyloučeni. Pro brněnský **Devětsil** i pro další levicové spolky a organizace vytvářel a upravoval plakáty, letáky, pozvánky a časopisy (**Pásmo**, **Disk**, **Index**, **Slovenská grafia** a **Nová Bratislava**). V roce 1938 vydal knihu **Písmo a fotografie v reklamě** o využití typografie a fotografie v reklamě.

Kontexty Z. R.

Artěl

Sdružení českého užitého umění a designu první poloviny 20. století. Družstvo Artěl bylo založené v Praze roku 1908, činnost ukončilo v roce 1935. Vůdčí osobností sdružení byl architekt Pavel Janák. Zaměření Artělu vycházelo ze vzorů a principů celostního řešení, zejména německých ateliérů, školy Bauhaus, rakouských dílen Wiener Werkstätte, ale také z tradice obrody rukodělné práce z přírodních materiálů britského hnutí Arts & Crafts.

Sdružení se zabývalo navrhováním a zajišťovalo realizaci průmyslového designu a uměleckořemeslných předmětů (nádobí, nářadí, galanterie, hračky, šperk, užitá grafika) a bytové kultury (design interiérů a bytových doplňků, nábytek, osvětlovací tělesa, textilie, oděvy aj.).

Zdroje: Wikipedie, *Artěl, umění pro všední den 1908–1935*. Praha: Arbor vitae, Ump museum. 2009.

Devětsil

Devětsil bylo seskupení českých avantgardních umělců. Založen v roce 1920, v roce 1927 ukončila působení brněnská skupina, v roce 1930 pražská skupina. Členové Devětsilu se věnovali proletářskému umění, od roku 1923 se angažovali v poetismu.

Devětsil, GHMP

Členové Devětsilu udržovali živé kontakty s evropskou avantgardou prostřednictvím vzájemných návštěv, přednášek, výstav a časopisů, které se staly důležitým mezinárodním médiem pro předávání informací.

Pražská skupina vydávala časopisy Revue Devětsilu (ReD, měsíčník pro moderní kulturu; vycházel v letech 1927 – 1931) a Disk a brněnská skupina vydávala časopis Pásmo. Zároveň členové Devětsilu přispívali i do časopisu vydávaného Literární skupinou Host.

Družstevní práce

Družstevní práce (DP) byla kulturně-společenská organizace, která působila v letech 1922–1957 v Československu. S požadavkem uplatnit umění v každodenním životě stoupal význam masové kultury, která měla spojovat estetické a etické kritérium a působit na co nejširší vrstvy. **Družstevní práce** byla nejúspěšnějším zastáncem těchto snah a nejvýznamnější kulturní institucí první republiky.

Sutnar, obálky

Progresivní vizuální styl, který Družstevní práci reprezentoval, prosazoval její ideje a propagoval její zboží, byl dílem Ladislava Sutnara v kongeniální spolupráci s fotografem Josefem Sudkem.

Zdroj: Družstevní práce: Sutnar – Sudek. Czechdesign, 2006.

Náš svět

Významnou ilustrační prací Toyen pro děti bylo osmnáct kreseb pro knihu Zdenky Marčanové Náš svět. Kniha vyšla roku 1934 ve funkcionalistické úpravě Ladislava Sutnara, vydalo Vydavatelstvo Družstevní práce. Jednalo se o knihu básniček, které měly v koexistenci s obrázky seznámit děti s předměty současné moderní civilizace. Toyen se zde proto soustředila na technickou přesnost kreseb, ilustrace měly být na první pohled jasné a srozumitelné, nezbyval prostor pro poetiku či výrazně vlastní umělecké zpracování. Podstatné bylo zdůraznění funkčnosti jednotlivých předmětů, proto se Toyen snažila zachytit každý z nich v chodu, vprostřed akce, jež způsob jeho užití nejlépe vystihuje.

Náš svět

Levá fronta

Levá fronta byla organizace českých levicových intelektuálů. Byla založena v roce 1929, rozpuštěna pak v roce 1938. Nahradila Devětsil s cílem propagovat socialistickou kulturu. Mezi jeho zakládající členy patřili Karel Teige, Stanislav Kostka Neumann, Bedřich Václavek a Julius Fučík. Mezi pozdějšími členy organizací byli Ivan Sekanina, Ladislav Štoll, Vladislav Vančura, architekti Karel Honzík, Jiří Kroha, Lubomír Linhart, Jiří Novotný a další.

Levá fronta

Levá fronta organizovala přednášky, večerní diskuse a výstavy. Vydala také časopis Levá fronta (1930-1933) a levicovou, zejména politickou literaturu. Organizace zřídila své pobočky v několika městech (Brno) a byla rozdělena do specializovaných sekcí (pro architekturu; ekonomiku; filozofii; medicínu; literaturu; sociální vědu; film a fotografii).

Josefa Florian (1873 – 1941)

Zakladatel nakladatelství Dobré dílo, katolicky orientovaný myslitel, literát a překladatel, jehož práci silně ovlivnil francouzský spisovatel, esejista a básník Léon Bloy. Malé vydavatelství nazvané Dobré dílo, které Florian založil, někteří popisují dokonce jako malou církevní komunitu. Modlit se a vydávat!

Ve Staré Říši vzniklo ojedinělé centrum, které spojovalo autory Vysočiny. Florian vydával díla autorů, jako byl Jakub Deml, Bohuslav Reynek, Josef Čapek, díla známých i zapomenutích osobností, literátů, historiků a vědců. Jeho knihy ilustrovali např. Josef Váchal, Bohuslav Reynek, Josef Čapek, syn Michael Florian.

Díla vycházející v jeho nakladatelství v letech 1912–1925 tiskl v tiskárně Kryl a Scotti v Novém Jičíně.

Vlastimil Vokolek (1903 – 1985)

Tiskaře a nakladatel z Pardubic. Tiskárnu převzal po otci. Částečně změnil zaměření do té doby především průmyslové tiskárny. V roce 1924 začal vydávat edici Paprsek (několik prvních svazků redigoval Jan Václav Rosůlek, později měl na profil edice výrazný vliv Bohuslav Reynek) a v roce 1927 s překladatelem Bohuslavem Durychem edici Delfín. Se svými bratry Vladimírem Vokolkem a Vojmírem Vokolkem pak v roce 1938 založili edici Lis tří bratří. Od roku 1930 pracoval jako tiskař pro Josefa Floriana (podílel se především na tisku sborníku Archy a v jeho tiskárně bylo vytištěno i několik knih edice Dobré dílo).

Vokolkovi

Propaganda

Rozšiřování nejčastěji demagogických názorů a informací za účelem vyvolání anebo zesílení určitých postojů nebo jednání mas ovládaných skupinou, která dané mase vládne pomocí ideologie.

[1. světová válka](#)

[2. světová válka](#)

[Polský propag. plakát](#)

[Sovětský propag. pl.](#)

[Čínský propagační pl.](#)

[Československý pr. pl.](#)

[Propaganda Wiki](#)

Novými centry designu ve 30. a 40. letech se stalo Švýcarsko a USA.

Švýcarská a americká modernistická škola představovala dominantní proudy grafického designu po 2. světové válce.

Mezinárodní styl

Švýcarský styl

Tyto proudy byly základem pro rozvoj grafického designu jako nástroje pro ucelení pravidel jednotného vizuálního stylu.

Ještě předtím, než se starší Tschichold stal kritikem toho mladšího, zasel ve Švýcarsku semínko, ze kterého Vyklíčil vlivný poválečný modernismus. Nejen on, ale i další exponenti modernismu v dusných letech před druhou světovou válkou opouštěli rodné země a neutrální Švýcarsko a Spojené státy, které navzdory zapojení do války zůstávaly relativně bezpečné, se staly novým domovem pro mnohé z nich. Ideje modernismu, většinou však již zbavené sociálního patosu, zapustili v těchto zemích pevné kořeny a švýcarská a americká modernistická škola představovaly dominantní proudy grafického designu po 2. světové válce.